
ANN A L E S
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN – POLONIA

VOL. XLVII, 1

SECTIO H

2013

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Katedra Polityki Gospodarczej, Społecznej i Regionalnej

MAREK TKACZUK

*Rola zagranicznego wsparcia finansowego
dla organizacji pozarządowych w Polsce*

The role of international funds for non-governmental organizations in Poland

Słowa kluczowe: organizacje pozarządowe, finansowanie, fundusze unijne

Key words: NGO, funding, EU funds

Wstęp

Współczesne państwa wykorzystują w swych działaniach prospołecznych trzy sektory: rządowy i samorządowy (I), biznesowy (II) oraz pozarządowy (III). W sytuacji wycofywania się przez władzę publiczną z wielu aktywności na rzecz własnych obywateli i małego zainteresowania rolą korporacyjnego obywatela przez przedsiębiorców to właśnie w przypadku sektora trzeciego dynamicznie poszerza się potencjalne pole zainteresowania¹.

Funkcjonowanie i skuteczne działanie organizacji społecznych wymaga dysponowania trzema rodzajami kapitału: finansowym, ludzkim i społecznym². Kapitał finansowy dotyczy zasobów materialnych gromadzonych na rzecz organizacji (budynki, wyposażenie, maszyny itp.), warunkujących zarówno świadczenie usług na

¹ Zob. K. Kietlińska, *Rola trzeciego sektora w społeczeństwie obywatelskim*, Difin, Warszawa 2010.

² Zob. P. Łukasiak, A. Stafiej-Bartosik, *Metoda K3 a planowanie strategii pozyskiwania funduszy*, www.filantropia.org.pl/wiedza/teoria/m4/pawel_lukasiak_agata_stafiej_bartosik_metoda_k3_a_planowanie_strategii_pozyskiwania_funduszy.pdf.

odpowiednim poziomie (co determinuje ilość i jakość tych zasobów), jak i bieżące funkcjonowanie i przyszły rozwój, a także środków finansowych pozyskiwanych w różnoraki sposób.

Kapitał finansowy bywa postrzegany jako najbardziej pierwotna przesłanka działania organizacji społecznych (a jego brak jako najistotniejszy problem), tym bardziej iż efekty funkcjonowania czy niedomagania pozostałych kapitałów znajdują prędy i efekty później odzwierciedlenie w rozmiarach kapitału finansowego NGO³.

Wśród najczęściej spotykanych sposobów pozyskiwania środków finansowych organizacji pozarządowych (również i w Polsce) należy wymienić⁴:

- składki członkowskie,
- źródła samorządowe,
- darowizny od osób fizycznych i firm,
- źródła rządowe,
- odsetki bankowe,
- opłaty w ramach odpłatnej działalności statutowej (niegospodarczej),
- wsparcie od innych organizacji pozarządowych,
- przychody z kampanii, zbiorów publicznych, akcji charytatywnych,
- dochody z działalności gospodarczej,
- dochody z 1% podatku dochodowego od osób fizycznych,
- dochody z majątku,
- środki pochodzenia zagranicznego.

Każde ze źródeł ma swoistą specyfikę, związaną zarówno z formą organizacyjną NGO, stażem działania, dziedzinami aktywności, skalą działania, jak i charakterystycznymi cechami otoczenia, w którym znajduje się dany podmiot. Sposoby pozyskiwania środków finansowych mogą się zmieniać lub modyfikować w czasie, wykazując podatność na zmiany prawne, aktywności potencjalnych sponsorów czy zlecniodawców, mody, przeobrażenia mentalności społecznej itp.⁵

Poszczególne metody finansowania przedsięwzięć III sektora oprócz ewidentnych zalet mają wady związane najczęściej z:

- problemami ześciągalnością (w przypadku składek członkowskich),
- dużą konkurencją o ograniczone fundusze (w odniesieniu do większości źródeł),
- brakiem precyzyjnych uregulowań prawnych,
- koniecznością skrupulatnego monitoringu płatności i terminów lokat,
- niezłudnością znaczącego kapitału (np. żelaznego),
- ogromem niezłudnej pracy administracyjnej i księgowej (zbiórki),
- koniecznością spełnienia rygorystycznych wymogów (pożytek publiczny),

³ Por. T. Zagrodzka, *Zarządzanie finansami w organizacjach pozarządowych. Ekonomia społeczna. Teksty 2006*, http://www.wortales.rops.krakow.pl/files/pdf/Publikacje/Zagrodzka_Zarządzanie_finansami.pdf.

⁴ Zob. *Wybrane metody i techniki pozyskiwania funduszy*, www.filantropia.org.pl/wiedza/teoria/m4/wybrane_metody_i_tehniki_pozyskiwania_funduszy.pdf.

⁵ J. Herbst, J. Przewłocka, *Podstawowe fakty o organizacjach pozarządowych. Raport z badania 2010*, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2011, s. 76.

- trudnościami z opanowaniem umiejętności aplikowania (o środki unijne),
- skomplikowanymi procedurami spadkowymi,
- czasochłonnością itd.

Mimo trudności w zdobywaniu środków finansowych przez organizacje pozarządowe są one niejako skazane na przełamywanie różnorodnych barier związanych z ich pozyskiwaniem, gdyż bez niezbędnego zasobu środków pieniężnych ich działania będą musiały ulegać ograniczeniu, a nawet zawieszeniu.

Celem niniejszego opracowania jest ocena skali zainteresowania i wykorzystania przez polskie podmioty non-profit zagranicznych środków finansowych, a szczególnie funduszy Unii Europejskiej. Droga do jego realizacji wiedzie przez potwierdzenie następujących hipotez badawczych:

- III sektor coraz częściej sięga po zagraniczne środki wsparcia,
- ciągle istnieje szereg czynników decydujących o stosunkowo ograniczonej roli tego typu źródeł finansowania.

1. Unijne środki wsparcia

Komisja Europejska uznaje organizacje pozarządowe za istotny podmiot dofinansowania środkami unijnymi z uwagi na ich aktywne działania w wielu obszarach objętych jej polityką. Ważne z punktu widzenia omawianego wsparcia nie jest jednak samo bycie organizacją społeczeństwa obywatelskiego⁶, a raczej to, iż:

- nie mają one na celu przynoszenia zysku (choć mogą zatrudniać pracowników za wynagrodzeniem i prowadzić działalność przynoszącą dochody, nie rozprowadzają zysków wśród członków);
- działają na zasadzie dobrowolności;
- muszą być w pewnym stopniu sformalizowane lub zinstytucjonalizowane (np. działać na podstawie statutu lub innych dokumentów wyznaczających ich zadania, cele i zakres działania);
- odpowiadają przed członkami i darczyńcami;
- są niezależne, w szczególności od władz publicznych, partii politycznych lub organizacji komercyjnych;
- nie są nastawione na osiągnięcie własnych celów – ich celem jest służyć wybranym grupom społecznym lub społeczeństwu jako całości.

Do podstawowych cech podmiotów non-profit jako odrębnych podmiotów zajmujących się rozwojem należą: dobrowolność, różnorodność, apolityczność, autonomia, brak przemocy oraz praca i działanie na rzecz zmiany. Cechy te zostały wymienione

⁶ K. Orzeszyna, *Spółczeństwo obywatelskie w Unii Europejskiej*, TeKa Kom. Praw. – OL PAN, Warszawa 2009, s. 94–108.

w zasadach dotyczących skuteczności społeczeństwa obywatelskiego wypracowanych w Istambule podczas Forum Społeczeństwa Obywatelskiego⁷.

Jednak konkretne kryteria decydujące o zakwalifikowaniu się do skorzystania z funduszy UE zawarte są w poszczególnych zaproszeniach do składania wniosków.

Główne rodzaje finansowania III sektora z budżetu unijnego stanowią:

- dotacje przyznawane na współfinansowanie realizacji konkretnych projektów lub celów, zazwyczaj na podstawie zaproszenia do składania wniosków,
- zamówienia publiczne przyznawane na podstawie zaproszenia do składania ofert w celu zakupu usług lub towarów, aby zapewnić funkcjonowanie instytucji lub programów UE.

Fundusze, jakie w praktyce może otrzymać organizacja pozarządowa, są dwójakiego rodzaju. Może ona złożyć wniosek dotyczący konkretnego projektu w ramach danego programu unijnego w odpowiedzi na ogłoszony konkurs i, jeśli zostanie on przyjęty, ten konkretny projekt będzie współfinansowany przez UE przez dotację na działanie. W ramach niektórych programów możliwe jest – także w odpowiedzi na konkurs – ubieganie się o dotację operacyjną⁸.

Omawiane fundusze z punktu widzenia kryterium szczebla ich występowania można pogrupować na dostępne na poziomie⁹:

- unijnym,
- krajowym,
- regionalnym.

Na poziomie wspólnotowym można aplikować o środki finansowe dysponowane w ramach następujących programów i instrumentów:

- program „Uczenie się przez całe życie”,
- program Erasmus Mundus,
- program Kultura,
- program „Europa dla obywateli”,
- program Media,
- drugi wspólnotowy program działań w dziedzinie zdrowia,
- Bezpieczniejszy Internet,
- program „Modzież w działaniu”,
- wspólnotowy program na rzecz zatrudnienia i solidarności społecznej – Progress,
- program Life+,
- instrument Finansowy Ochrony Ludności,
- programy w obszarze wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości,
- instrumenty polityki zewnętrznej,

⁷ Open Forum for CSO Development Effectiveness. <http://www.cso-effectiveness.org/-home,091-.html?lang=en>.

⁸ Zob. M. Gumkowska, J. Herbst, *Dostęp organizacji pozarządowych do Funduszy Strukturalnych – stan obecny i perspektywy*, Stowarzyszenie na rzecz Forum Inicjatyw Pozarządowych, Warszawa 2007.

⁹ M. Wasilewska, *Fundusze unijne dla organizacji pozarządowych w latach 2007–2013. Przewodnik*, Federacja Organizacji Pozarządowych. Centrum Szpitalna, Warszawa 2009, s. 19 i następn.

- instrumenty polityki spójności, Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityki Rybackiej.

Środki unijne wykorzystywane w Polsce (na poziomie krajowym i regionalnym) przez organizacje non-profit w perspektywie budżetowej 2007–2013 dotyczą następujących programów współfinansowanych z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności:

- PO Kapitał Ludzki,
- PO Innowacyjna Gospodarka,
- Regionalne Programy Operacyjne,
- PO Infrastruktura i Środowisko,
- PO Rozwój Polski Wschodniej,
- Programy Europejskiej Wspólnoty Terytorialnej.

W sumie stanowi to dość pokaźny zestaw potencjalnych źródeł finansowania.

2. Fundusze pozaunijne

Możliwość korzystania ze środków przeznaczonych dla organizacji pozarządowych jest związana z wejściem Polski do Unii Europejskiej i przystąpieniem do Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG). Trzy kraje niebędące członkami Unii Europejskiej: Norwegia, Islandia i Liechtenstein, które należą do Europejskiego Obszaru Gospodarczego i jednocześnie do Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu, ustanowiły formy bezzwrotnej pomocy finansowej dla mniej zamożnych krajów Unii Europejskiej – dziesięciu nowych członków Unii oraz Grecji, Portugalii i Hiszpanii. Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweski Mechanizm Finansowy są zarządzane przez Biuro Mechanizmów Finansowych w Brukseli. Ich celem jest zmniejszenie dysproporcji społecznych i ekonomicznych.

Fundusz dla Organizacji Pozarządowych (FOP)¹⁰ został ustanowiony w ramach wspomnianych Mechanizmów Finansowych i jest przeznaczony dla organizacji pozarządowych na realizację przedsięwzięć o charakterze niedochodowym, przyczyniających się do zmniejszania różnic ekonomicznych i społecznych w obrębie EOG, zwiększenia roli społeczeństwa obywatelskiego w Polsce oraz zacieśniania współpracy między Polską a państwami darczyńcami. Do aktualnych obszarów działania zalicza się:

- edukację obywatelską,
- działania kontrolne społeczeństwa,
- partycypację w polityce publicznej.

Możliwości pozyskiwania środków przez organizacje pozarządowe łączą się również z funkcjonowaniem porozumień międzynarodowych o charakterze bilateralnym. Przykładami takich rozwiązań są:

¹⁰ *Evaluation of EEA and Norway Grants. Main Report*, Lubljana 2010, http://www.eeagrants.org/asset/2811/1/2811_1.pdf.

- Szwajcarsko-Polski Program Współpracy,
- Polsko-Niemiecka Współpraca Młodzieży.

Wsparcie ze strony zagranicznych funduszy nie musi oznaczać tylko środków bezzwrotnych, stanowiących najczęściej istotne uzupełnienie finansowe dla realizacji konkretnego projektu. Może też ono przybierać formę pomocy zwrotnej pożyczkowej lub kredytowej. Przykładem tego typu działań uzupełniających finanse organizacji pozarządowych jest Polsko-Amerykański Fundusz Pożyczkowy Inicjatyw Obywatelskich (PAFPIO).

Wśród pożyczkobiorców PAFPIO znakomitą większość stanowią stowarzyszenia i fundacje, ale są także spółki prawa handlowego, które cały dochód przeznaczają na realizację swojej podstawowej działalności (np. Towarzystwa Budownictwa Społecznego).

Stosowane są następujące rodzaje udzielanych pożyczek¹¹:

- pomostowe, np. na prefinansowanie działań,
- inwestycyjne, np. na zakup środka transportu lub sprzętu,
- operacyjne, np. na zachowanie płynności finansowej.

3. Wiedza i wykorzystywanie funduszy unijnych

W momencie akcesji Polski do Unii Europejskiej wiedza III sektora na temat możliwości i procedur aplikowania o środki unijne była ograniczona, a większość podmiotów non-profit przyglądała się próbom pozyskania tego typu funduszy zewnętrznych przez nielicznych śmiałków (i ewentualnie zdobywała niezbędne informacje). Dopiero cztery lata po przystąpieniu do struktur wspólnotowych skala zainteresowania dotacjami istotnie wzrosła (o około 1/3 w stosunku do roku poprzedzającego) i już w latach 2008–2010 ubiegało się o nie 28% organizacji. W ponad połowie przypadków próby te kończyły się powodzeniem (przynajmniej jeden raz) i w sumie około 15% instytucji III sektora skorzystało wówczas z prezentowanego źródła wsparcia działań statutowych¹². Oprócz zdobywania niezbędnych doświadczeń przyczyną rosnącej aktywności i skuteczności aplikacyjnej stała się z czasem przemiana procedur pozyskiwania środków w kierunku łagodzenia rygorów i ułatwiania ich dostępności¹³.

Analizując samoocenę wiedzy organizacji społecznych na temat funduszy europejskich w latach 2004-2010, można zauważyć następujące jej rozmiary i tendencje:

- zdecydowanie najliczniejszą grupę stanowiły podmioty non-profit o powierzchownej i raczej niewystarczającej wiedzy,

¹¹ *Atlas dobrych praktyk finansowych ekonomii społecznej*, Bank DnB Nord Polska SA 2008, s. 22–23, <http://www.ekonomiaspoleczna.pl/files/ekonomiaspoleczna.pl/public/Biblioteka/2008.18.pdf>.

¹² J. Herbst, J. Przewłocka, *op. cit.*, s. 92 i następane.

¹³ E. Kolankiewicz, Z. Komorowska, M. Wasilewska, *Organizacje pozarządowe a fundusze strukturalne*, Stowarzyszenie na rzecz Forum Inicjatyw Pozarządowych, Warszawa 2008, s. 237–249.

- ciągle rósł udział organizacji zadowolonych z zakresu informacji, jakimi dysponują,
- aż do 2008 r. wysoki był odsetek (do 10%) instytucji kompletnie nieświadomych możliwości dostępu do tej formy finansowania, jednak w roku 2010 już tylko 2% z nich składało takie deklaracje.

Podjęcie próby pozyskania środków unijnych zazwyczaj skutkuje wyższą samooceną wiedzy na analizowany temat. Natomiast stosunkowo słabo skorelowany jest z nią wiek organizacji, również miejsce pochodzenia (miasto czy wieś) nie wydaje się tu istotne. Na pewno duże organizacje lepiej oceniają swoje kompetencje, ale one zwykle częściej mają za sobą już pierwsze doświadczenia w sięganiu po zewnętrzne fundusze.

Wiedza badawcza na temat skali wykorzystywania możliwości tkwiących w wewnętrznych źródłach finansowania III sektora w Polsce jest wysoce niekompletna. Dostępne dane empiryczne (oparte głównie na badaniach ankietowych) koncentrują się przede wszystkim na latach 2004–2009, i to przede wszystkim w kontekście konsumpcji środków unijnych. Uwzględniane są przy tym zarówno działania aplikujące o fundusze przedakcesyjne, jak i (a może przede wszystkim) o środki z funduszy strukturalnych i poszczególnych programów UE.

Już samo zainteresowanie tą formą finansowania w różnym stopniu dotyczy poszczególnych podmiotów pozarządowych, i mimo że nieco częściej aplikują (co ciekawe) organizacje młodsze, ze wsi i dużych miast (ale nie aglomeracji), funkcjonujące na obszarach wschodniej Polski, to nie są to cechy decydujące o tym zróżnicowaniu. Przede wszystkim istotna jest tu wielkość organizacji, szczególnie odzwierciedlona ich potencjałem ekonomicznym. Na przeszkodzie w konsumpcji środków unijnych stoi jednak nie tylko niski budżet, ale często:

- kłopoty kadrowe,
- brak partnerów do działań aplikujących (samorządy terytorialne, inne organizacje),
- incydentalność podejmowanych działań statutowych,
- specyfika podmiotów non-profit utrudniająca sięganie po środki zagraniczne bądź znalezienie odpowiednich programów (podaż wpływająca na popyt).

Spośród współcześnie konsumowanych funduszy europejskich największe zainteresowanie wzbudza PO Kapitał Ludzki i on też najczęściej finansuje podmioty III sektora. Co piąta organizacja próbuje skorzystać z dofinansowania Funduszy Europejskich oraz Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich i mniej więcej połowie z nich się to udaje. Jednak to skuteczność aplikujących poszczególnych instytucji pozarządowych przesądza o dodatkowych możliwościach ich działania.

Analiza dostępnych informacji statystycznych¹⁴ pozwala zauważyć, że:

¹⁴ A. Miazga, *Na co sektor III wydaje środki z UE*, <http://wiadomosci.ngo.pl/wiadomosci/774433.html>.

- najskuteczniej pod analizowanym względem zachowują się podmioty pozarządowe działające w mniejszych miastach, natomiast najmniej spośród NGOs starających się o środki europejskie pochodzi z wielkich miast,
- zgodnie z oczekiwaniami najbardziej efektywne w pozyskiwaniu funduszy unijnych są organizacje najbogatsze i zależność ta ma wyraźnie wprost proporcjonalny charakter,
- najwyższym odsetkiem pozytywnie zakończonych procesów aplikacyjnych mogą wykazać się instytucje działające na rzecz rozwoju lokalnego, rynku pracy i zatrudnienia, a tylko co czwarty wniosek jest pozytywnie rozpatrywany w przypadku organizacji o specjalizacjach: edukacja i wychowanie, pomoc społeczna, ochrona zdrowia, sport, rekreacja, hobby,
- regionalne zróżnicowanie efektywności w pozyskiwaniu funduszy zagranicznych jest znaczące – najlepiej pod tym względem prezentują się organizacje z województw małopolskiego, śląskiego i zachodniopomorskiego, ale i warmińsko-mazurskiego. Województwo lubelskie, mimo iż należy do przodujących pod względem odsetka organizacji non-profit aplikujących o środki finansowe z Unii Europejskiej, osiąga niską skuteczność na tym polu; jeszcze gorszą średnią efektywność w tym względzie wykazują organizacje z województw podkarpackiego i łódzkiego.

Możliwości tkwiące w wykorzystywaniu zagranicznych środków wsparcia wzmocnione efektem demonstracji ze strony tych organizacji, które z sukcesem aplikowały o tego typu fundusze, powodują, że większość NGOs (57%) deklaruje gotowość do ubiegania się o nie w przyszłości. Ciągłe jednak dla co trzeciego podmiotu pozarządowego nie jest to źródło finansowania brane pod uwagę. I nie jest tu raczej winny brak doświadczenia – wręcz przeciwnie, najmłodsze z nich najczęściej swoje plany rozwojowe wiążą z wykorzystaniem środków unijnych, wraz z wiekiem zaś ujawnia się coraz większa wstrzemięźliwość co do perspektyw sięgania po tego typu wsparcie. Do przyczyn tego stanu rzeczy można zaliczyć:

- małe rozmiary organizacji i ograniczony zasięg działania,
- skomplikowane procedury i ogrom pracy,
- brak zapotrzebowania na tego typu środki,
- brak programów dla niektórych rodzajów organizacji,
- braku wiedzy co do sposobów starania się o fundusze,
- ograniczenia formalnoprawne lub statutowe,
- niewiara w możliwość odniesienia sukcesu,
- schyłkowy etap funkcjonowania,
- zniechęcenie wcześniejszymi porażkami,
- nieopłacalność.

Ich splot decyduje o tym, że dotychczas tylko część podmiotów pozarządowych skorzystała ze środków unijnych.

Zakończenie

Podsumowując zaprezentowane rozważania, należy zauważyć coraz większą rolę międzynarodowych środków finansowych jako źródła dochodów organizacji społecznych w Polsce. Wiele z nich może, realizując zbieżne cele lub dostosowując swoje zadania, liczyć na wsparcie przede wszystkim ze strony funduszy unijnych, a jedynie uzupełniająco lub marginalnie – w przypadku Mechanizmów Finansowych oraz bilateralnych funduszy współpracy. Również rola wyspecjalizowanych instytucji pożyczkowych ma charakter niszowy.

Mimo istotnego wzrostu w ostatnich latach (2008–2010) liczby podmiotów III sektora aplikujących o środki zagraniczne ciągle dominuje powierzchowna wiedza o możliwościach, a tym bardziej – o procedurach pozyskiwania takich funduszy. Także łagodzenie barier formalnych nie jest w stanie zmienić nastawienia 1/3 organizacji, które nie wykazują ani nie planują zainteresowania tego typu źródłami dochodów. Natomiast te podmioty, które ze środków zewnętrznych uczyniły znaczące źródło wsparcia swoich działań statutowych (zbieżność celów), starają się podnosić skuteczność podejmowanych przedsięwzięć aplikujących i na przyszłość deklarują zainteresowanie środkami zagranicznymi.

Bibliografia

1. *Atlas dobrych praktyk finansowych ekonomii społecznej*, Bank DnB Nord Polska SA 2008, <http://www.ekonomiaspoleczna.pl/files/ekonomiaspoleczna.pl/public/Biblioteka/2008.18.pdf>.
2. *Evaluation of EEA and Norway Grants. Main Report*, Lubljana 2010, http://www.eeagrants.org/asset/2811/1/2811_1.pdf.
3. Gumkowska M., Herbst J., *Dostęp organizacji pozarządowych do Funduszy Strukturalnych – stan obecny i perspektywy*, Stowarzyszenie na rzecz Forum Inicjatyw Pozarządowych, Warszawa 2007.
4. Herbst J., Przewłocka J., *Podstawowe fakty o organizacjach pozarządowych. Raport z badania 2010*, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2011.
5. Kietlińska K., *Rola trzeciego sektora w społeczeństwie obywatelskim*, Difin, Warszawa 2010.
6. Kolankiewicz E., Komorowska Z., Wasilewska M., *Organizacje pozarządowe a fundusze strukturalne*, Stowarzyszenie na rzecz Forum Inicjatyw Pozarządowych, Warszawa 2008.
7. Łukasiak P., Stafiej-Bartosik A., *Metoda K3 a planowanie strategii pozyskiwania funduszy*, www.filantropia.org.pl/wiedza/teoria/m4/pawel_lukasiak_agata_stafiej_bartosik_metoda_k3_a_planowanie_strategii_pozyskiwania_funduszy.pdf.
8. Miazga A., *Na co sektor III wydaje środki z UE*, www.ngo.pl.
9. Open Forum for CSO Development Effectiveness, <http://www.cso-effectiveness.org/-home,091-.html?lang=en>.
10. Orzeszyna K., *Spółczesność obywatelskie w Unii Europejskiej*, Teka Kom. Praw. – OL PAN, Warszawa 2009.
11. *Spółczesność obywatelskie w Unii Europejskiej*, <http://www.mpips.gov.pl/spoleczenstwo-obywatelskie/spoleczenstwo-obywatelskie-w-unii-europejskiej/>.
12. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. 2010, nr 234, poz. 1536).

13. Wasilewska M., *Fundusze unijne dla organizacji pozarządowych w latach 2007–2013*. Przewodnik, Federacja Organizacji Pozarządowych. Centrum Szpitalna, Warszawa 2009.
14. *Wybrane metody i techniki pozyskiwania funduszy*, www.filantropia.org.pl/wiedza/teoria/m4/wybrane_metody_i_tehniki_pozyskiwania_funduszy.pdf.
15. Zagrodzka T., *Zarządzanie finansami w organizacjach pozarządowych*. *Ekonomia społeczna. Teksty 2006*, http://www.wortales.rops.krakow.pl/files/pdf/Publikacje/Zagrodzka_Zarządzanie_finansami.pdf.

The role of international funds for non-governmental organizations in Poland

The importance of international funding among potential sources of financing third sector in Poland is rapidly growing. Particularly, EU funds have an important role to play. After the initial period of omissions, more and more NGOs are applying for this kind of support. For some of them, especially for those whose statutory objectives are consistent with the priorities of the European Union, EU funding has become the main source of income.